

reginæ Ecclesiæ, ut restaurationem haberet Canusina Ecclesia de mutuato sibi indumento. Demum vero post concordiam papæ Paschalis cum imperatore, et post mortem comitissæ M. mandavit Canusina Ecclesia papæ censum quinque annorum, petens firmitatem Ecclesiarum (930) suarum, et illam libertatem quam a tempore primi Ottonis imperatoris Romana Ecclesia sibi conscripserat, ita videlicet ut nemo episcoporum unquam in aliquo sibi dominaretur, et ut Gregorius VII qui tam (951) pro-

prietatem Sancti Petri a comitissa susceperat, omni anno reddendo censum xx solidorum, sic suo apostolicali privilegio eam corroboraret atque muniret. Quod et fecit sanctissimus papa, perpetuo anathemate subdens, et alienans a corpore et sanguine Christi, quicumque vi illud scienter, quod juris S. Apollonii est, abstulerit, vel qui confractor ejus privilegii inventus fuerit. Hujus autem rei testes fuerunt dominus Petrus, Vincentius, Pert. Joannes, (952) et Donatus ejus monast. rii clerici, etc.

VITA COMITISSÆ MATHILDIS

Oratione soluta ab auctore anonymo scripta et ex ms. Francisci Mariæ Florentini a Guilidmo Godefrido Leibnitio primum edita.

HISTORIA ILLUSTRISSIMÆ COMITISSÆ MATHILDIS,
ET DE GESTIS

POTENTISSIMORUM PROGENITORUM SUORUM,
CUJUS CORPUS REQUIESCIT IN DIGNISSIMO COENOBIO S. BENEDICTI DE PADOLIRONE,
DIOECESIS ET DISTRICTUS MANTUANI.

OBIIT AUTEM ANNO HUMANATÆ DIVINITATIS MILLESIMO CENTESIMO QUINTO,
DECIMO NONO KALEND. AUGUSTI.

Mathildis inclyta comitissa, et militaris admodum mulier, Henrico IV imperante suis præclarissimis actibus in muliebri sexu inter viros præcellentibus virtutibus habetur insignis. Hujus historia, tam progenitorum ipsius quam suam originem et acta summam continens, ex diversis collecta chronicis, sequitur in hunc modum.

CAPUT PRIMUM.

De obsidione castri Canossæ, ac liberatione reginæ Adeleidæ, quam Beringarius rex Italiæ detinebat.

Sigifredus, princeps quidam illustris de Tusciæ partibus comitatu Lucensi ortus, studens sui nominis gloriam ampliari, Longobardorum fines ingressus cum filiis ejus Sigifredo, Attone et Gerardo, multas civitates, gentes et oppida conquisivit, et sibi subegit. Defuncto tandem eo, filiis ejus præfatis paterna condivisa substantia: duo ex eis, scilicet Sigifredus et Gerardus Parmensem civitatem incoluerunt. Atto vero qui longe fratres viribus et rebus transcenderat, Canossam castrum sibi domicilium accepit, quod turribus munivit et mœnibus decoravit. Erat enim loci natura circumquaque munitum, inexpugnabile revera præsidium, situm in diœcesi Reginensi. Ad cujus castri obsidionem dum venisset Beringarius rex Italiæ, cum filio et Longobardorum exercitu, ut sibi Attonem cum castro subjeceret, rex et filius sunt extincti. Longobardi vero Ugonem virum inclytum statuerunt sibi regem

B natione Burgundium. Post cujus mortem Lotharius ejus filius vir prudens regnavit, habens conjugem Adeleidam nomine, splendidam reginam. Ex hac subtractus luce Lotharius, quidam Berengarius Longobardus hujus nominis quartus, absque nutu Adeleidæ relictæ reginæ, eaque renitente pro viribus, rex creatur Italiæ. Qui contra eam ob hanc causam sævitia et ira pariter in tantum incanduit, ut ipsam suæ sublimationis impugnatricem super arcem Gardam retro turrim carceri incluserit, sola sibi concessa ancillula. Regina, cum diu mansisset inclusa, capellani sui tandem solertia de carcere evasit. Hic enim Martinus nomine vir fidelis et sagax, murum turris confregit occulte, et dominam cum ancillula clam inde ducens, datis sibi indumentis virilibus, usque ad Mantuæ lacum perduxit, qui piscatorem cum navicula reperientes, transvehit petierunt. Eo vero navigationis pretium exposcente, inquit ad eum capellanus reginæ: Si scires qui sumus, nos lætus et absque pretio veheres. Qui respondit: Ergo mihi aperite qui estis? Dumque sacramentum ab eo peterent quod nemini revelaret arcanum, ipse, duobus acceptis baculis in effigiem crucis in terram positus, se rem celaturum juravit. Tunc capellanus ei aperuit, indicans esse reginam. Piscator itaque lætus effectus, palmas ad cælum tendens, statim eos in navicula assumptos ad aliam lacus ripam devexit, prope silvam usque lacui contiguam. Reginæ quoque piscem obtulit rogans ut,

(950) Idem cod., *firmitatem omnium Ecclesiarum.* Mur.

(951) Idem cod., *qui eam in proprietatem.* Mur.

(952) Idem cod., *Petrus, Joannes, et Donatus hujus, etc.*

si quando prospera sibi arrideret fortuna, remiseretur pauperrimi piscatoris. Pervenientes igitur ad ipsam insulam una ibi hebdomada trepidi latuerunt. Capellanus enim secreto loca silvæ contiguæ circumiens. victum procurabat reginæ. Transacta hebdomada suspirans et ingemiscens regina suæ miseræ statum: Heu! inquit capellano, captivam me semper esse conspicio, quidnam mihi hic esse prodest? Vade, quæso, igitur ad Reginum episcopum Adalardum, qui cum mihi consueverit esse fidelis, spero quod, si sibi quantus sit meus fletus indicaveris, forsitan miserebitur nostri. Hæc dicens statim capellanus ad episcopum properavit, et secreto sibi reginæ miseriam patefaciens, ejus sibi præsidium conferri supplicavit. Condolens his episcopus, lætus tamen quod regina viveret efficitur; capellano respondit nullum se possidere oppidum in quo secure posset regina morari. Militem tamen se habere dixit Attonem nomine, quem supra diximus, filium Sigifredi, amicissimum sibi, cujus erat castrum Canossa nomine ante dictum pro regina tutissimum revera præsidium. Confestim igitur capellano ad Attonem direxit. Qui eum videns, et de regina interrogans, eam de industria sua respondit in carcere fore defunctam. Tunc Atto, qui reginam fideliter adamabat, nimium inde dolens lacrymas fudit amaras. Quod cernens reginæ capellanus, rem ei statim aperuit. Atto igitur equo velociter ascenso, cum capellano et famulis ad reginam perrexit, quam in silva reperiens cum ancillula, ad Canossam eam perduxit. Post hæc Romam ad papam Joannem nomine duodecimum nuntium hujus rei direxit, supplicans sibi super hæc re dignum impendi consilium. Deliberavit enim Atto reginam ipsam imperatori Ottoni, tunc Germaniæ regi, in conjugium copulare. Papa vero commendans quod gesserat Atto, mandavit ei ut quod de regina proposuerat, salubriter adimpleret. Atto igitur, pontificis cognita voluntate, reginam eidem Ottoni Veronam venienti dedit in conjugem. Otto vero rex Attoni maxima per hæc promisit beneficia.

CAPUT II.

Otto imperator in auxilium venit Attoni in Canossa obsesso, et Berengarius capitur.

Hæc ita dum se haberent, omnia prorsus latebant Berengarium regem. Cognoverat sane evasisse reginam, sed quo aufugisset, quidve egisset, erat ignarus. Audito autem Ottonis regis adventu Veronæ, et quæcunque de regina cum eo egerat Atto, iratus et frendens coadunato exercitu venit Canossam, eamque obsidione vallavit. Sed Atto prudens et strenuus, oppidum, etiam loci natura fortissimum, necessariis quibusque munierat. Suos igitur ad defensionem solum cohortabatur intrepide. Cumque rex Berengarius castrum obsessum multis tellis et machinis impeteret, excelsa tamen ejus mœnia contingi non poterant. Inter hæc consueverat interdum Atto de turri excelsa descendere, et

A præstantiores ibi viros alloqui. Quod rex intelligens illum comprehendere machinatus est. Quidam vero Attoni amicus, hæc præsciens, eum secreto de turri vocatum, ut, emisso per fenestellam turris capite, ejus audiret verba rogavit; quod cum fecisset Atto, hanc ei fabellam narravit: Ursus, inquit, ventre famelico, suspensus ad escas existens, se cervi cujusdam amicitia languere conflinxit, misit ut se visitatum concito gressu veniret. Cervus igitur cum venisset, ursus ejus adhæsit auriculæ, eamque discerpens, ipsam etiam unguibus laniavit. Cervus tandem evasit. Post hæc rursum pro cervo mandavit, promittens ei magna munera si veniret. Cervus inscius et offensionis oblitus, iterato revertitur, qui urso propius accedens, residua eum B privavit auricula, sicque delusus cervus rediit deturpatus. Tertio tandem urso pro cervo mandante, dicebat enim se magna cum eo loqui velle, incautus cervus advenit. Cui ursus arridens, dente eum repente et ungue discerpit, vitæque privatum vulpi assandum dedit. Quem dum assum urso vulpis præsentasset, cor illius a vulpe sibi dare expetit. Cui vulpis cervum cor non habuisse respondit. Ursus vero dum prorsus cervum cor habuisse contenderet, et illud statim sibi dari vellet, vulpis ait: Dum tuis tertio petitionibus sic annuisset improvidus, corde eum caruisse protinus comprobatur. Hæc narrata fabella, et cur eam dixerat Atto intelligens, turrim, obsidione durante, amplius non descendit, utile sibi exemplum reservans. Dum vero tribus C annis et mensibus sex apud Canossam perdurasset obsidio crudelis, Atto tædio affectus, imperatori scripsit Ottoni ut promissionis olim sibi factæ, dum illi Adeleidam copulavit reginam non immemor, ei accurere auxilio non differret. Otto igitur collecto armatorum exercitu in agrum Veronensem advenit, Padumque transiens, cum Berengario aperto Marte parat configere. Quod audiens Berengarius statim ab obsidione decessit. Cui in Prato Fontano imperator obvius factus grandi subito exorto clamore, inter Berengarium et Ottonem initur prælium. Pugnatur acriter utrinque: multi tamen cæsi sunt, multique mortui. Berengarii exercitus terga vertit; dumque fugientes Longobardos Alemanni insequerentur, Berengarius capitur, et Ottoni præsentatur; quem vinctum compedibus, quoad vixit, captivum retinuit.

CAPUT III.

De prælio inter Adalbertum, regem Italiæ, et Lithulphum, Ottonis imperatoris filium.

Post hæc Adalbertus Berengarii filius a Longobardis sublimatur in regem. Hic armis strenuus pacem cum Ottone nunquam voluit. Atto vero sagax ingenio, et animo fidens, Canossam oppidum necessariis munivit. Adalbertus quoque rex oppidum ipsum obsedit. Dumque mensibus triginta in obsidione mansisset, Atto Adalberti regis animum adversus se videns pertinacem, rursum misit Ottoni, ut ejus sperato sibi subsidio non deficiens,

ipse, vel filius Lithulphus, sibi adesset obsesso. Otto itaque filium suum Lithulphum cum mille armatis sibi misit auxilio, qui in Italiam veniens Veronam intravit. Quod audiens Adalbertus rex obsidione licta Bafigium perrexit. Lithulphus vero Verona exiens, vespertina hora Battonis pratrum advenit, ubi aderat Atto; a quo susceptus hilariter, male, inquit Atto, gatone cum mure in arcto sacculo simul esse fertur. Ad quem Lithulphus, ut hoc sibi enuclearet enigma, respondit: Non decet, inquit Atto, duos comitatus in uno homine esse simul. Capiamus igitur, inquit Lithulphus, consilium quid sumus acturi. Atto respondit: Bonum est nocte hac in agro isto quiescere; et, corporis curæ insistentes, qui Adalberti exercitum exploret mitamur. Quod et factum est. Reversus igitur nuntius, Attone primo invento: Tanti sunt, inquit, hostes, [ut] si nostri pecudes essent, ab eis comedi possent. Tunc Atto, silentium nuntio imponens, ad Lithulphum accedit, et retorta sententia nuntii verba mutavit. Adeo, inquit, pauci sunt hostes, ut si bidentes assati essent, eorum non sufficerent nobis carnes. Hortatur itaque Lithulphum ut armis assumptis irruat in Adalberti exercitum. Lithulphus igitur, prorumpente aurora, cum suis armatis etiam ad Adalberti exercitum propinquat. Senserunt illum exæubiæ, et statim Adalberto nuntiarunt. Ipse vero propterea stupefactus jussit rimari qualia essent, suosque signo vocari. Interea, audita missa, nuntiatum ei mille numero hostes esse. Adalbertus igitur rex cum paucis armatis exivit ad prælium; quem dum conserta pugna horribili Lithulphus ferro impeteret, Adalbertus in eum hastam vibravit, et thoracem perforans, ac per pectus educens, illum vitam privavit: Alemanni suo destituti duce mœrentes tremore concussi sunt pariter et timore. Sed Atto, vir singularis magnanimitatis, statim advenit, et eos cohortans ad bellum viribus resumptis et animis, eo duce, durissime præliatur. Tandem, licet cum magna suorum cæde, Atto cum suis victor exiit, et fugatum Adalbertum regno privavit. Qui regni amissi confusionem non sustinens, pertransiit Oceanum; seu mare Adriaticum, amplius minime reversurus. Ab eo quoque Longobardi, nullum sibi regem ulterius statuerunt. Hæc autem acta sunt anno octingentesimo quinto decimo incarnati Verbi Dei. Corpus Lithulphi Atto habens, educta ex eo viscera, in ecclesia S. Prosperi sepevit. Corpus tandem digne condiens aromatibus, patri transmisit Ottoni, eumque per solemnnes internuntios hortatur ne pro nece filii, qui fortiter pugnando corruerat, mœrens, ad Italiam tardius festinaret, regnum penetraturus rege privatum. Otto quanquam nimium de filii morte turbatus, honorabiliter tamen eo sepulturæ tradito, in manu potenti Italiam venit, qui a cunctis pacifice receptus, regnoque sibi tradito cum civitatibus cunctis et

(933) Ferraciam.

A oppidis, Romam perrexit, et a papa hujus nominis Joanne duodecimo imperii diadema suscepit; Attonem post hæc magnis ditavit muneribus, et comitatus decoravit honore. Qui tandem decedens, de proba muliere Ildegarda nomine, duos reliquit filios, Gothofredum Brixiensem episcopum, et Thedaldum.

CAPUT IV.

De Thedaldo Attonis filio, et ejus filiis, Thedaldo scilicet, Bonifacio et Conrado, et de morte Thedaldi et Conradi.

B Thedaldus igitur post Attonis ejus patris mortem omnem paternum servans honorem, et virtutes imitatus, terras et oppida propria amplificans, principibus exstitit notus et charus. Cui Joannes pontifex multa sibi dilectione conjunctus civitatem concessit feriarum (953). Canusium castrum multa diligentia custodivit. Juxta etiam Padi fluenta, longe a Mantua milliariibus decem, idem dignum construxit cœnobium quod sanctus Benedictus de Padolirone nuncupatur, in quo monachos sub Benedicti regula degentes instituit. Conjugem habuit Voiliam (954) nomine, sua omnibus pietate placentem, de qua tres procreavit filios: Thedaldum videlicet, qui fuit Arctinæ urbis episcopus, et Bonifacium militem strenuum, Conradumque prudentem virum. Moriente igitur eorum patre Thedaldo, Bonifacium instituit primatus honore gaudere: cui nummorum duodenos saccos refertos contulit, quos in sua camera conservabat. Voluit etiam ut, eo præsentem filio, suo Bonifacio subditii sui fidelitatis juramenta præstarent. Thedaldus autem ipsius Bonifacii frater, Arctinus episcopus, religionis sanctæ maximus cultor, commissum episcopatum sibi fideliter gubernavit; de quo fertur non omittendum exemplum. Hic enim, dum in tempore, gravi quadam laboraret ægritudine corporali, et de sanitate illius medici desperantes omnino nisi adulterium committeret, et amici ejus ad illud patrandum scelus inducerent, pro muliere miserunt; quæ dum advenisset, statim ante lectum suum ignem jussit accendi, qui lecto appropinquans, et jam flammaram incendium sentiens, subito lacrymatus exclamavit: Væ, væ mihi! dum hæc modo tenuem flammiculam sufferre non possum, quomodo si me perire contingat, potero barathri incendia superare? Scelus quippe istud ad illum me putem conducet, in quo funditus sub tetro igne patiar cruciatus. Absit itaque ut, pro temporali sanitate, æterna me contingat salute privari! Tali igitur exemplo prudens antistes subditum sibi gregem monuit, et, Deo annuente, meruit sanitatem. Mirum etiam in modum detestatus est Simoniacam pravitatem. Defuncto itaque Thedaldo, Bonifacius et Conradus ejus filii inter se fraterna vixerunt concordia, quam licet plures æmuli scindere niterentur, semper nihilominus inter eos majoris dilectionis crescebat affectus Bonifacius Richildam comitissam Gisberti principis

(954) Guiliam.

filiam duxit uxorem, quæ Nogaræ sine liberis defuncta jacet. Cumque hi fratres divitiis florent et viribus, in tantum ut hostibus metum incuterent, multi et regno vicini in Caviliolo adunati, eos aggredi et debellare contendunt. Quod audientes Bonifacius et Conradus, viriliter sumptis armis illos invadunt, et, mirabili confecta pugna, tandem hostes cæsi fugantur, et campus horribili strage cruoreque multo repletur: sicque fratres ipsi victores permanserunt. Conradus tamen in eo prælio vulneratur, qui post aliquot annos, mala vulneris habita diligentia, ultimum vitæ suæ clausit diem. Cujus corpus Thedakus Aretinus episcopus, frater ejus supra nominatus, in Canusium oppidum detulit, et eum magnis exsequiis sepelivit, anno humanatæ divinitatis millesimo trigesimo. Ibi quoque ambo prænominati pontifices Gothfredus Brixiensis episcopus, et Thedaldus Aretinus, Ildegarda Attonis conjux, Rodolphus et Conradus Bonifacii filii, et Voilia, Thedaldi filii Attonis uxor sub uno sunt pariter saxo contenti.

CAPUT V.

De Bonifacio patre Mathildis, et qualiter Beatricem duxit uxorem.

Bonifacius autem, Conrado fratre defuncto, magnis exstitit clarus virtutibus. Hic enim in puerili adhuc ætate, ingenio multo vigit, et sensu mirifico polluit. Fuit quoque forma procerus, corpore decorus, actu providus, viribus acer, dapsilis cunctis, de quo Erythraea sibylla præclare vaticinata est: Igitur enim futurum duces ejus nominis principum erit B., qui dictis et actibus limpidus, rerum locuples, opere pacificus, et in præliis victor existet. Habuit idem Bonifacius et aliam conjugem illustrem, scilicet Beatricem ex Gallia, scilicet regali stirpe progenitam, multo formæ decore et sapientiæ nitore dotatam, cujus pater Federicus, et mater Mathildis exstiterunt. Ad quam desponsandam cum Bonifacius in Galliam properaret, quanto honore polleret, et quam ingenti quoque gloria emineret, patenter ostendit. Nam comitatus solemnissimo principum et nobilium coetu, inter cætera suæ insignia magnificentiæ equorum pedibus jussit argenteas soles apponi. Quæ si casu aliquo resillirent, nemo suorum reassumere dignabatur, sed passim per agros et semitas, a transeuntibus tollebantur. Hæc sibi oppida et villas, servos et ancillas in Galliæ partibus donavit in dotem. Quam dum reversus a Gallia in Lombardiam duceret, magno a cunctis applausu et honore suscipitur. Tribus mensibus nuptiarum convivii, impensis profusioribus grandique omnium lætitiæ perdurarunt. In quibus quidquid vasorum erat argento rutilabat, et auro splendebat. Ex hac Beatrice liberos genuit, Federicum scilicet, et Mathildam nobilem comitissam, de qua præsens habetur historia. Sed Federico et Beatrice ab hac luce subtractis, Mathildis superstes unica patri Bonifacio

A filia remansit et hæres. Est tamen aliquorum opinio Henricum hujus nominis quartum imperatorem genitorem fuisse matris hujus comitissæ Mathildis, hoc modo videlicet: Dicunt matrem Mathildis, dum virgo esset, in juvenem nobilem exarsisse, genera Lucensem, in imperatoris aula ministrantem; qui tandem, hac imperatoris filia cognita, commissa timens, cum ea abiit et diu latitans vitam duxit. Tandem cum in civitatem quamdam imperator venisset, in cujus episcopatu juvenis ille cum imperatoris filia latitabat; juvenis ille rem aperuit episcopo civitatis; ille autem imperatori narravit. Cujus precibus venia promissa, utrumque recepit ad gratiam. Huic juveni nomen erat Bonifacius, qui ex imperatoris filia hanc genuit comitissam, quos imperator B auxit ex imperii viribus, eis multa concedens.

CAPUT VI.

De confederatione Bonifacii cum imperatore Conrado, et ejus morte.

Conradus imperator hujus nominis secundus, dum Parmam obsideret rebellem, hunc Bonifacium ad suum subsidium evocavit. Cujus fultus præsidio, utpote viri viribus strenui et armis edocti, civitatem ipsam obtinuit; quem sibi postmodum ipse imperator astrinxit fœdere juramenti, et multo illum honore provexit. Posthæc Henrico tertio imperante, dum ad bella contra Burgundos idem processisset imperator, præfatus Bonifacius in imperatoris auxilium memoranda pariter et magnifica egit in hostes. Inter quæ istud silentio prætereundum minime duxi. Dum enim in cujusdam castris obsidione multos Bonifacius ex Burgundionibus ferro cepisset, minatus est eorum nasos et aurículas mutilare. Aduit ibi matrona quædam nobilis et dives, quæ tantum argenti pro filii redemptione se daturam est pollicita, quantum in trutina positum moles corporis ponderaret. Cui Bonifacius, caput quatens: Absit hoc, inquit, ut hostes ferro capti redimantur argento! volo ut hujusmodi pœna posteritati vestræ sit opprobrium sempiternum. Incisis igitur naribus et sectis auribus, tres jussit onustari clypeos. Hunc imperator Henricus idem Bonifacium, sola stimulante invidia, cum videret eum magnificis actibus strenuum, sæpius tentavit dolo occidere. Sed, Deo custodiante et eo semper insidias dissimulante, imperator suo conamine frustratus est. Fuit quoque sæpe diebus Bonifacius in divinis sollicitus, savos (955) etiam honoravit pontifices, clerumque valde dilexit, et præcipue monachos. Pro divino autem amore, et munificentiæ suæ eis dexteram aperuit; delictaque propria illis confidens, condignamumpsit pœnitentiam. Tandem cum votum visisset Christi visitare sepulcrum, et pro sua expedienda peregrinatione omnia complevisset, illo vocante in cujus manu sunt hominum vitæ, universæ carnis viam ingressus est, anno Dominicæ Incarnationis millesimo quinquagesimo secundo, qui fuit annus duodecimus Henrici tertii, et

(955) Id est sapientes. An potius legendum sanctos? Scribe. Sacros. Mur.

Mantuae sepultus est. Post quem conjux ejus illustris comitissa Beatrix annis quindecim supervixit, universam marchiam rite gubernans, filiamque Mathildam diligenter nutrens, bonis eam moribus et virtutibus informavit. Duo fundavit monasteria, Fraxinorense scilicet et Canusinum, illisque prædia magna donavit. Demum, infirmitate correpta, decima octava Aprilis die, anno gratiæ millesimo septuagesimo sexto, Henrico quarto imperante, feliciter ab hac luce migravit, corpus ejus Pisis conditum est.

CAPUT VII.

De fama comitissæ Mathildis, et de fama et opinione ejus mariti.

Mathildis igitur comitissa, defunctis patre Bonifacio et matre Beatrice, tum morum probitate, tum progenitorum præclara prosapia multis in regnis nota efficitur et famosa. Hanc enim Græcorum principes, Alemannorum, Russonum, Saxonum, Frisonum, Arvernorum, Vasconum, Francorum, Lotharingorum et Britanniorum multis extollebant laudibus, et multa sibi dona transmittabant. Inter quos Alexius Græcorum, et Alemannorum reges ejus conjugium petierunt, et alii quoque multi præclari duces et principes, quibus placide, non tamen efficaciter respondebat; hæc enim semper erat facie hilaris, mente quieta, corporeque decora; Teutonicam, Francigenam et Lombardicam optime novit linguam. Inter cæterasque nationes fovit amore præcipuo Lombardos. De viro autem hujus comitissæ Mathildis exstat in dubio. Per hæc enim verba videtur hujus historiæ scriptor innuere comitissam hanc non habuisse maritum, cum in sequentibus etiam quod habuerit, vel filios genuerit, nullam facit mentionem. Scribitur tamen in libro qui dicitur Copia Landulphi de S. Paulo, quod ad secessum residens dux quidam nomine Gothfridus, Gothfridi filius, gladio confossus interiit, conjugem relicta Mathilda, Bonifacii ac Beatricis admodum clarissima filia; per quod nascitur quod hæc comitissa alicui viro nupsit, huic scilicet Gothfrido. Est et aliquorum opinio quod iste Gothfridus dux fuerit Spoletanus, quanquam in eadem Copia ejus non nominetur ducatus. Scribit enim Martinus Polonus in Chronica sua, quod Gothfridus Spoletanus dux et comitissa Mathildis devota filia sancti Petri, Nortmannos expulerint: qui in præjudicium Ecclesiæ, Alexandro papa secundo presidente natione Mediolanense, regnum Apuliæ invaserunt, et fines Campaniæ devastabant. Ponit quoque Jacobus de Varagine, ord. Fratrum Prædicator., archiepiscopus Januensis, in Chronica sua, quod hæc Mathilda tradita nuptui, cum de viro suo filium genuisset, propter dolores quos in partu senserat, noluit postea viro suo conjungi; sicque filio mortuo, eaque superstite, sine liberis tandem ultima defecit. Fertur etiam quod, per ipsius partus dolores animata in maritum, ipsum fuerit insecta, et forte (ut aliqui autumant), per modum qui dictus est, in eum necem a filio inferri procurasse (sic). Et

A propterea divina occultata ultione postmodum viduata marito, filioque ea superstite privata, multis prius bellorum conflictibus et adversitatum stimulis læcessita, ut patebit in sequentibus, et suorum ultimam decessisse, et pro suæ remedio animæ quæ possidebat apostolorum clavigero reliquisse. Scribitur autem in libro qui Darius appellatur, quod hæc comitissa Mathildis cum jam duobus fratribus emortuis, quos Henrici imperatoris calliditate occisos fore credebat, seque solam videns superstitem, serpente qui olim protoplastos in paradiso Dei decepit callidior, ipsumque quærens imperatorem a regno privare dolis acutissimis, non armis laborans, septimo adhæsit Gregorio, qui prius Ildebrandus dictus est. Quæ cum adhuc virgo Gigonem virum prudentissimum Northmandiæ ducem duxisset in maritum, per annos paucos secum morata, super se jam pœnitens alicujus habere dominium, consilio inito cum vernula sibi fidelissima, ipsumque ad cloacam super lacum sedentem per secessum immisso ense fecit interimi. Cum autem robur a Tuscia usque Romam comitatus sui fere sola exercebat, pactoque secretissimo habito cum eodem Ildebrando, Ecclesiæ Romanæ tunc diacono, nec non cum quamplurimis religiosis a sinibus Albini et Ruffini sparsis, quatenus sine consensu imperatoris in pontificem Romanum eligerent, ut consecraretur operam dedit. Sed ne sermo præsens videatur mortuos accusare, ad subsequentiâ procedatur.

CAPUT VIII.

De pace facta per comitissam inter imperatorem et papam.

Post mortem itaque matris comitissæ Mathildis discurrente fama per orbem regem Henricum hujus nominis IV, Ildebrando consentiente, qui et Gregorius VII, cum suis fautoribus, anno ejusdem Henrici vigesimo primo, qui fuit an. Dom. 1077, a matris Ecclesiæ sanctæ gremio segregatum, et Alemanni ducem, scilicet Bertholdus, Rodolphus et Unelpho cum multis comitibus et episcopis ab ejus se traxere consortio, cum multa infamia denotantes; quod imperator agnoscens, ad consobrinam suam Mathildam comitissam illustrem nuntios direxit, ut ipsa consilium exquireret propter quod papa Lombardiam properaret, promittens satisfacere de commissis. Procurante igitur eadem comitissa honorifice suscepit, ubi etiam imperator Henricus adfuit. In præsentia igitur episcoporum et principum, inter quos erat venerabilis Ugo Cluniacensis abbas, imperatoris Henrici in lavacro pater, de pace tractabatur. Causque tribus jam super his decursis diebus, nullum pacis tractatus sortiretur effectum, imperator abbatem Ugonem humiliter deprecatus est ut sibi pro pace fidejussor existat; quod ille sibi non licere respondens, astans comitissa pro imperatore preces ingenit. Cui et abbas ipse respondit: Tu sola potes hoc exsequi: tunc supplex imperator consanguineam rogauit ut, ea intercedente, a Romano pontifice benedictionem suscipere mereatur; quod se acturam promittens statim ad summum pontificem abiit, cum

que suppliciter allocuta, tandem annuit. Creditur ^A verbis ejus, petiitque ut sibi et Ecclesiae Romanae ab ipso imperatore fidelitatis iuramentum praestetur. Imperator itaque ad praesentiam papae nudis pedibus super nivem et glaciem incedens venit, et in modum crucis se in terram ante pedes pontificis jactans: Parce, inquit, beatissime Pater, parce. Cujus papa praesentia miseratione motus, benedixit, et ad pacis osculum admisit, missaque solemniter decantata, corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi in pacis et concordiae signum eum fecit communione participem, et in arcem Canusinam eum deduxit mirabiliter collatantes. Sicque Mathildae magna prudentia consolidata sunt inter imperatorem et papam pacis foedera, invitis tamen quibusdam episcopis, et in lite manentibus, prout subsequencia declarabunt.

CAPUT IX.

Qualiter papa et comitissa, imperatoris fide mutata, insidias evaserunt, et sibi et suis adversati sunt.

Post haec imperator, papa dimisso in oppido Canusino, Regium perrexit, quam civitatem quidam depopulabantur episcopi, videlicet Mutinensis, Cremonensis et Bononiensis, de pace inter papam et imperatorem plurimum metuentes. His erat auctor Guibertus archiepiscopus Ravennensis, natione Parmensis, vir nobilis et astutus; hic autem imperatoris mentem adeo pervertit a papa, ut de pacis compositione poenitens papam conceperit captivare. Die igitur 6 ex quo discesserat a papa Bihianellum remeavit, ad quem papa, nec non et comitissa (956): petit imperator cum eis colloquium ultra Padum, quod annuentes, dum transisset imperator, etiam ipsi transire contendunt, conceptae fraudis ignari. Cumque transissent, venit ad comitissam insinuans quae latebant. Patefactis itaque insidiis papa cum comitissa ad oppidum rediit, imperatorem minime revisurus. Haec audientes episcopi supradicti laeti sunt effecti, et maxime Guibertus, qui, hujus seditionis auctor, sedem apostolicam contra Gregorium invadere satagebat. Quem tandem imperator laudavit in papam. Seditiosi namque memorati episcopi apud Brixiam convenientes, ipsum Guibertum in papam elegerunt, Clementem eum vocantes. Quem postmodum imperator secum ducens Romam, fecit in papam benedici, et ab ipso in die sancto Paschae imperii diadema suscepit. Mathildis autem comitissa, haec et hujusmodi acta abhorrens, papae semper adhaesit Gregorio, per tres menses retinens honorifice in oppido Canusino, qui Canusinam etiam dedicavit Ecclesiam, et libertatis privilegio dotatam eam fecit immunem anno Filii Dei humanati millesimo septuagesimo septimo. Monitis tamen salutaribus comitissam imbuens et divinis praeceptis informans, valedixit ei, et Romam perrexit: cui plebs Romana cum grandi exultatione obviam ivit, eum in pastorem suscepit. Ipse vero omnes imperatori adversan-

tes absolvit ab infidelitate et perjurio. Quod imperator agnoscens cum valido exercitu intravit Italiam, eamque pervagatus, castella fregit et oppida; sola tamen ei restitit comitissa Mathildis. Contra quam imperator magna exardescens in ira, excitat adversus eam praelia, terroresque immittit, et obsidiones minatur; sed cum eidem comitissae innumerabilia essent praesidia, ab imperatoris oppressionibus semper strenue se defendit: quod imperator advertens, mox properavit ad Urbem, quam, cum sibi non obtemperaret ad votum, obsidione vallavit, eamque depopulatus est, et moenia multa dirupit; postea, Urbe obtenta, statuit in ea, ut dictum est, Guibertum antipapam Clementem appellatum. Gregorius vero papa his graviter offensus, Robertum Guiscardi Apuliae dominum in suum auxilium evocavit. Quem cum de Apulia venientem imperator audisset, ab Urbe discessit. Sed Guibertus antipapa, praemiis et donis imperatorem alliciens, invasam sedis apostolicae cathedram detinebat; qui pravitate haereticae limes effectus, multos in Urbe et orbe pariter vitavit. Ipse enim, divina mandata seponens, leges sacras praevicabat, Dei Ecclesias destruebat. Gregorium quoque papam severiter persecutus, multos episcopos et viros catholicos flagris afflixit, et carcerum squalore maceravit, imperiali favore suffultus:

CAPUT X.

De thesauro quem misit papa pro Ecclesia Canusina ad instantiam comitissae Mathildis.

Inter haec comitissa Mathildis, pio corde flagrans adversus imperatorem et Guibertum antipapam, acta eorum abhorrens, praelia multa gessit, et quoscunque ei adversantes pro posse confovit. Ipsa enim episcopis, clericis, monachis cunctisque erat fida tutela catholicis. Nam quos in hac procella dissidorum imperator damnabat, spoliabat et exsilio redigebat, ad eam recurrentes, benigno eos solamine, et salubri auxilio refovebat. Inter quos ille venerabilis vir Anselmus episcopus, qui, natione Mediolanensis, postea papa fuit, vocatus Alexander hujus nominis secundus; cui idem Gregorius VII paterno commendavit affectu ut ipsam suis salubribus monitis et benignis dogmatizaret exemplis. Ipsa enim comitissa cum eodem Anselmo episcopo, qui tunc in Lombardia partibus Gregorii papae erat vicarius, thesaurum Ecclesiae Canusinae postulavit abbati Gerardo ejusdem Ecclesiae, ut eidem papae dirigeretur pro defensione Romanae Ecclesiae propter persecutionem, ut dictum est, ejusdem Guiberti haeretici. Cui petitioni idem abbas cum grege sibi commisso pro apostolicae sedis reverentia libenter annuit, et thesaurum alacriter obtulit, videlicet coronas 24, et una illarum erat aurea, cum crucicula una itidem aurea, et duae tabulae altaris argenteae, et coopertura argenti arcae altaris S. Apollonii, et grande thuribulum argenteum; quo ad totum thesaurum Canusinum septingentae fuerunt librae argenti, et novem auri.

(756) Forte omissum veniunt, vel properant.

Quo Romam transmissa rogante comitissa, idem Anselmus episcopus papæ vicarius, pro aliquantula restauratione ablati thesauri, duas capellas in..... et unam in casula Ecclesiæ Canusinæ supposuit. Acta sunt hæc anno Domini millesimo octogesimo quinto. Post hæc anno Christi millesimo octogesimo sexto, idem Gregorius papa quartadecima die Maii migravit a sæculo, cujus transitus multis fuit æroeris maximi occasio. Quo defuncto, quidam Desiderius montis Cassini abbas in papam eligitur, dictus præterea Victor, qui pauco tempore vixit. Cui successit Odo monachus Cluniacensis, episcopus Ostiensis, dictus Urbanus hujus nominis secundus. Hic omnia acta imperatoris, et Guiberti damnavit, et ad comitissam B. Petri filiam suas exhortatorias litteras dirigens, suorum veniam sibi contulit delictorum. A

CAPUT XI.

De persecutione in comitissam pro favore Ecclesiæ, et obsidione Mantuæ.

Cum autem nuntii papæ et comitissæ hinc inde crebro discurrerent, regnum fere contra se eadem comitissa commovit Italicum. Unde multa sunt prælia subsequuta. Ex quibus pars comitissæ multis victoriis claruit. Eo etiam tempore multi ex Italiæ civitatibus, duce quodam Oberto, arreptis armis, ad Urbem properant, cum quibus erat Reginus Parmensis episcopus. Ili terras comitissæ pervagantes, populatione magna in eis sæviebant. Dumque in campis Sorbariæ castrametati essent, quadam nocte dormientes intrepidi, ecce repente milites comitissæ irruunt super ipsos, vociferantes: Beate Petre, auxiliare tuis. Tanto igitur expergefacti terrore clamoreque, tam subito stupefacti strepitu, hinc inde dispersi, terga verterunt. Cæsis itaque et occisis eorum plurimis, multi quoque remansere captivi, inter quos Eberardus Parmensis episcopus fuit. Eo tempore Anselmus Lucensis episcopus defunctus est, et Mantuæ sepultus. Sed in Gestis ejus legi quod factus papa, et Alexander dictus, in Lateranensi requiescit ecclesia. Henricus etiam imperator in persecutionem Mathildis, publice jam in suos advertens, abstulit ei quidquid in Gallia ex ipso jure materno et paterno possidebat, Brigerino castro duntaxat excepto, cum revera esset inexpugnabile castrum. Post hæc imperator Mantuam invasit, quam undenis mensibus dira obsidione vallavit. Comitissa vero per internuntios suos sæpe Mantuanos ad constantiam hortabatur, eisque victualia ministrabat. Sed eorum fide mutata sese imperatori tradiderunt, inscia comitissa, quibusdam comitissæ proceribus casu evadentibus, qui in ipsa civitate ad Mantuanorum subsidium residebant. Imperator victa civitate statuit in ea præsulem Cononem nomine, genere Alamannum, fugato inde Ubaldo antistite. Obtinuit præterea imperator fere cunctas civitates et oppida ultra Padum, exceptis Platena et Nogara, quæ in fide comitissæ permanserunt Mathildis. Cepit præterea Minerviam fame afflictam. Comitissa non propterea tamen con-

A sternata, videlicet a zelo Ecclesiæ tepescens, per Reginensem et Mutinensem comitatus equitans, propria fortalicia reparabat. Hiemis itaque tempore capto Minerviæ oppido, Athesim flumen imperator paucis comitatus militibus pertransivit. Quod intelligens comitissa, statim contra eum mille armatos equites destinavit. Qui cum Padum et Athesim pertransissent, eos diebus octo imperator sua astutia evitavit. Fingebat enim se nolle confligere bello, dumque ob hoc manerent intrepidi, nullasque suspicarentur insidias, imperatoris milites clam irruunt super eos in loco quidem Tres Comitatus. Multi itaque cæsi sunt; multi etiam capiuntur; alii tandem evaserunt, per devia fugientes. Hujus proditiōnis auctor. Ugo quidam suæ nobilitatis degene-

B rans.

CAPUT XII.

Deprædatio vexilli imperatoris a comitissa, et de victoria contra eundem consecuta.

Transacta hieme, imperator cum Alamannis et Langobardis ad montes Mutinensium properavit; cepit autem montem Maurellum et montem Alfredi, ubi captus est Gerardus signifer comitissæ, de cujus captione multum doluit. Postea castrum Montis Belli obsedit; fultum enim oppidum auxilio comitissæ non potuit debellare. Tunc antipapa Guibertus ad imperatorem venit; et, si Guibertum in papam Romanum cognoscerent, in castro obsessi et afflicti tædio ab imperatore licentiam peterent, eam se daturum pollicitus est. Quod comitissa non annuit, quibusdam tamen mediantibus proceribus et prælatis; inter quos cum Heribertus Reginensis episcopus inclinari videretur ad pacis vinculum, abbas quidam Joannes nomine comitissæ pacem fieri dissuasit, hanc asserens pacem catholicæ unitati fore contrariam. Animatur itaque comitissa ut in Domino confidens vires assumeret fortitudinis. Hæc autem acta sunt in loco qui dicitur Carpietum. Multis igitur machinis, et aliis bellicis apparatus Montis Belli castrum oppugnatum est. Ibi imperatoris filius corruit non sine patris dolore gravissimo; cujus corpus deferri Veronam jussit, et condigno tumulari sepulcro. Videns tandem castrum fore inexpugnabile, ab obsidione discessit, et in Emiliam veniens se Parmam finxit adire. Sed Camisianum rediens decrevit Canusinum castrum invadere, ad memoriam reducens id quod passus fuerat dum ad papæ præsentiam super nivem et glaciem nudis pedibus incessisset. Veniens igitur ad debellandum ipsum Canossæ castrum, milites comitissæ se armis accingunt, et conserta pugna capitur imperatoris vexillum, quod gestabat filius marchionis Adalberti, multique ex imperatoris militibus vulnerantur. Victores itaque Canusini imperatoris vexillum deferunt in castro, quod usque hodie ibidem habetur. Post hæc imperator Pado transmeato discessit. Multi vero, qui ejus metu a comitissa discesserant, ad comitissam redeunt et castra restituant.

CAPUT XIII.

Qualiter imperatoris filius adhæsit comitissæ, patre relicto, et qualiter Ferrariam recuperavit.

Contigit inter hæc imperatoris infelix augurium. Nam uxor ejus regina Praxedis, ipsius flagitia abhorrens, secreto cum comitissa tractavit divortium. Quod factum eadem comitissa amplectens libenter, solemnes ad eam nuntios Veronæ destinavit, qui eandem reginam ad Canusinum oppidum perduxerunt. Eo quoque tempore, anno scilicet incarnationis Dominicæ 1097, Urbanus papa comitissæ usus consilio Lombardiam venit, et, concilio Placentiæ celebrato, eodem scilicet anno die Kal. Mart. imperatorem et Guibertum antipapam catholica damnavit sententia, et comitissæ vale dicens transiit in Galliam. Consternatus his imperator, accitis Veronæ civibus, Nogaræ castrum obsedit. Quod audiens comitissa statim accersitis Mutinensibus Padum transiit. Sentiens autem imperator ejus adventum, viribus destitutus et animo, statim fugam iniiit, omni suppellectili in castris relicta, quam comitissa militibus reliquit in prædam. Castrum itaque Nogaræ sic est ab obsidione liberatum. Additur præterea et imperatori casus infestus, ipsum hostilitate invadente domestica. Nam Conradus ejus natus, ipsius scelera exsecrans, ab eo discessit, et comitissæ adhæsit. Cujus consilio filiam Rogerii Apuliæ principis duxit uxorem. Eo tempore Urbanus papa moritur, anno Christi 1099, post quem Paschalis eligitur. Contra quem cum niteretur Guibertus antipapa populos allicere, de medio sublatus est, suum secum deferens anathema. Qui annis 24 Dei Ecclesiam damnoso dissidio perturbavit, de quo quidam hos cecinit versus :

Fletibus et lacrymis si forte fores redimendus,

Fletibus et lacrymis esses, Guiberte, dolendus :

Sed nulli gemitus possunt tua facta piare,

Quem mors non potuit de perfidia revocare.

Eodem etiam tempore præfatus Conradus imperator in mense Julio moritur, anno tertio post Urbani decessum, et Florentiæ sepelitur. Postmodum Ferrariæ civitas comitissæ rebellis efficitur. Contra quam adunato exercitu ex Tuscis et Lombardis ac etiam Ravennatorum, classeque Venetorum collecta, eam obsedit, sed pace interposita ad fidem rediit.

CAPUT XIV.

Qualiter comitissa abbatem Bernardum a carcere liberavit, et de Henrico imperatoris filio, qui, comitissa favente, regnum patris obtinuit.

Inter hæc Paschalis papa Bernardum, Vallis Ambrosiæ abbatem, et Romanæ Ecclesiæ cardinalem, virum utique maxima veneratione dignum, ob tutelam Matildis in Lombardiam direxit. Quem cum ipsa honorabiliter suscepisset, et ejus boni odoris fama inter Lombardos cresceret, multi eum ex Parmensibus rogaverunt ut se ad civitatem ipsam conferret, et falce verbi Dei sentes inde extirparet hæreticas; qui de consilio comitissæ, concedenti clericorum comitiva, ad civitatem ipsam perrexit. In-

A stante itaque solemnitate gloriosissimæ Virginis Matris Dei, ad majorem ecclesiam, quæ ejus est insignita vocabulo, missam celebraturus accessit; et dum ibi, universa astante plebe, post evangelicam lectionem populo prædicasset, et nonnullis verba ejus, qui imperatori adhærebant, gravia exstitissent, posito vino et aqua in calice ut Deo offerret sacrificium, magnus in ecclesia insonuit tumultus, sexus hominum utriusque diras blasphemias, et minas terribiles adversus Dei hominem, scilicet abbatem prædictum, nefarie inclamantes, et ipsum reum morti adjudicantes, tanquam imperatoris ænulum et rebellem. In ipso igitur tumultu fractis et dispersis de altari vitreis vasis, et pretiosa capella quam comitissa diva abbati donavit deprædata, universi B abbatibus comites et clerici fugerunt; ipse vero intrepidus manens capitur et carceri mancipatur. His comitissa non sine magno dolore auditis, Parmam die tertio cum militibus suis properavit: quem venerabilem virum liberari, et omnia subrepta restitui procuravit, non ultra ad vindictam sceleris procedens, abbate rogante, qui multos, post bonum pacis, amavit. Acta vero sunt hæc anno Filii Dei exorti 1104. Eodem tempore minor imperatoris filius in patrem exandescens, et maximis eum probris afficiens invadere regnum nititur. Uno itaque cum patre prælio congressus victor efficitur; sed imperator evadens vitam mœrore egit, et demum non multo post defunctus est anno Christi 1105, et Spiræ sepultus est. Post cujus obitum papa Paschalis Lombardiam venit, et lætanter a comitissa susceptus est; qui juxta Padum synodum convocans loco qui Guastalla dicitur, Henrici defuncti imperatoris filius Henricus nomine, qui hujus nominis quintus fuit, legatos ad eum misit, petens ut sibi regnandi jus concederet, et sanctæ sedis apostolicæ se devotum fore promittens. Hanc legationem papa libenter amplexatus est. Comitissa vero his patris et regis pia verba laudavit. et papæ magnificavit responsum. Eo tempore Parmenses venientes ad papam, Bernardum abbatem, qui fuerat in ea civitate, ut dictum est, ignominiose tractatus, sibi in episcopum dari petierunt. Qua petitione papa gavisus Parmam cum abbate venit, et ipsum in ejusdem episcopum consecravit, decernens autem Ecclesiam Parmensem ad Romanam spectare sedem anno Christi 1106, deinde Romanam reversus est papa.

CAPUT XV.

De pace confirmata inter imperatorem et comitissam, et qualiter imperator regni diadema suscepit a papa.

Post hæc cum imperator Henricus hujus nominis V civitates et oppida debellando prosperaret in regno, volens suæ devotionis ad ecclesiam propalare indicia, venerandos direxit antistites ad urbem Romanam anno Christi 1110, seque B. Petri filium spondens per eosdem legatos imperii sui diadema petiit. Quibus papa respondit se coronam daturum, si Romanam percepturus accederet. Rediunt igitur legati

et a comitissam Mathildem divertentes, ab ea hilariter sunt suscepti, et, magnis gratificati muneribus, ad imperatorem tandem reverterunt. Statim imperator coadunato exercitu Lombardiam intravit, et civitates ac castra depopulatus, cunctos ejus ira Lombardos perterruit. Inter has civitates cum Novaria in rebellione persisteret, ea succensa, muros ejus diruit, multamque inde auri et argenti suppellectilem asportavit; sola civitas Mediolani imperatori non obtemperavit ad votum. Cumque propter hujusmodi invasiones comitissa imperatorem haberet exosum, flagrabat cum ea pacem habere. Imperator nihilominus usque ad Thari ripam venit; comitissa vero a Canossa Bibianellum perrexit. Tandem inter eam et imperatorem legati multo habito tractatu pacem mutuam confirmarunt, quam se servaturam comitissa spondit, Romanæ duntaxat Ecclesiæ fidelitate servata. His peractis, imperator per montem Burdonis (957) transivit in Tusciam, de cujus adventu Tusci trepidantes ei tributa persolvant. Florentiæ Natale Domini celebravit. Urbem Aretinam fractis muris consumpsit incendio. Veniens tandem Romam quarto Idus Februarii, a papa et clero ac populo solemnii processione suscipitur. Intrans vero beati Petri basilicam, et ad universos scalarum gradus genua flectens, ante altare ad pacis osculum a papa suscipitur, promittens ei ecclesias Dei non venditurum, nec investituras facturum nisi per papæ licentiam. Cumque papa ad coronandum eum se pararet, perfidiæ semen æmulus pacis iniecit, propositum et promissum imperatoris mutans. Nam petiit a papa sibi jus concedi in dandis episcopopatibus et abbatibus per virgam et annulum, quemadmodum sui prædecessores hactenus contulerunt. Quod cum papa renueret, ipsum imperator cum prælatis et omni curia captivavit. Inter quos fuit Bernardus Parmensis episcopus, et Senior Reginus episcopus. Pro quibus episcopis et cæteris Lombardis captivis vir nobilis et eloquens, Arduinus comitissæ legatus, imperatorem alloquitur, et pacis pactum commemorans, libertati donati sunt. Imperator tandem, ad cor rediens et futura pericula metuens, papam et prælatos relaxavit, et, pace cum eo facta, ab ipso imperialem benedictionem et imperii diademam suscepit. Investituram quoque virgæ et annuli sibi concessit anno Christi 1111. Rediens igitur imperator Lombardiam Bibianellum venit, ubi comitissa residebat, et, tribus diebus cum ea moratus, tandem in Alemanniam pervenit.

CAPUT XVI.

De rebellione Mantuæ, et qualiter se reddiderunt comitissa.

Cum autem eadem comitissa Mathildis duces, principes, comites superasset, ac civitates et oppida sibi rebellia subdidisset, sola Mantua per annos 25 in rebellione permansit, imperatoris edicta in favorem comitissæ eis transmissa penitus vilipendens.

(957) Burdonis.

A Hac igitur rebellione durante, hujusmodi turbationis civitatis casus eidem comitissæ emersit. Cum autem in monte Baruntio comitissa maneret graviter infirmata, fallax de ejus morte fama personuit. Mantuani igitur gavisii, et famam hanc divulgantes, Ripaltam comitissæ castrum tertio ab urbe Mantuæ milliario distans invadunt. Custodes vero castri, tum ex subita invasione, tum ex falsa comitissæ fama prolata timore multo percussi, castrum Mantuanis hac conditione tradiderunt: ut videlicet, si viveret comitissa, contra eam nullatenus teneretur. Sed Mantuani perfidiæ vitio repleti, habito castri dominio, decreverunt illud incendio dissipare. Interea venerabilis Manfredus episcopus Mantuam venit referens comitissam vivere. Quod audiens populus Mantuanus, ira freudens, vix manus ab ipso continuit, sed generis ejus nobilitas eorum repressit audaciam. Castrum vero Ripaltæ flammæ et ruinæ traditur, et per mensem inde Mantuam spolia deferuntur. Hæc autem omnia comitissam latuerunt: nolebant enim fideles ejus ægritudine afflictam hoc damnabili rumore contristari. Sanitati tandem restituta, cognitoque quale sibi Mantuani darsum intulerant, dixit tempus adesse quod suis erat demeritis Mantua subvertenda. Suos igitur hortatur ad bellum, et armata classe ad Mantuæ obsidionem properavit. Dum autem gravis Mantuanos arctaret obsidio, magno timore consternati defensiones eorum in diversas trahunt sententias. Quidam enim resistendum esse decernunt, pars infirmior mœnia exire contendit. C Hæc tandem fluctuatione trepidi, vacillantes, a comitissa utrique supplices petierunt veniam. Cumque comitissa eorum legatis aures præberet adversas, et torvis eos aspiceret oculis, mitissimis tamen supplicationibus et procerum suorum instantissimis precibus ejus placatus est animus. Civitatem itaque sibi tradiderunt, fidelitatis juramenta universi præstantes, et census annum pollicentes. Acta sunt hæc Bundoni (958) in mense Octobris anno ab incarnato Dei Filio 1014.

CAPUT XVII.

Qualiter erga Dei cultum fuerit devota, et de ejus transitu glorioso.

Illustris itaque comitissa miris, florens virtutibus, D cultui divino semper erat intenta, inopes sustentans, oppressos relevans, et Dei famulos perbonorans. Hæc et sanctæ religioni, psalmodiis et orationibus assidue intendebat, ecclesias et Dei ministros paramenti et vasis sacris magnifice ditavit. Fuit etiam scientiarum studio dedicata, et liberalium artium grandis bibliotheca sibi non defuit. Pro Christi quoque Ecclesia prælia multa gessit. Cum autem in Bondeno pago moram traheret, volens ibi Natale Domini celebrare, venit ad eam magnus ille religionis Pater Ponzio, Cluniaci abbas, octavo die ex quo Roma discesserat; qui, suo more ab ea susceptus, dum in Natale Domini officium decantaret, comitissa pro

(958) Bondeni.

Dei reverentia ad officium perrexit, et devote audivit: sed immensum noctis gelu adeo ejus membra dirigit et corpus afflixit, ut postmodum lecto decumberet ægra. Superveniente autem apparitionis die, iterum languida missam audivit, et iterum lecto decubuit. Cumque abbas ab ea recederet, ipsa, ejus precibus fidens, pallia vestesque sacras, argentea vasa, nec non et crucem sanctam gemmis ornata, ei pia Dei cultrix donavit. Adveniente autem quadragesimali jejunio, cum, infirmitate debilis, jejunare contenderet, astantes episcopi contradicunt, decernentes, ut potius jejunium eleemosynarum largitione persolveret. Succrescente vero languore, ecclesias Dei, maxime Canusinam, prædiis amplificare studens, ei multa donavit. Famulos suos innumeros post ejus mortem ingenuos esse jussit. Ante domum quoque in qua ægra lecto jacebat, ad Dei honorem sub titulo apostoli Jacobi Zebedæi ecclesiam jussit fabricari, quam etiam paramentis ditavit et agris, quam dedicavit adhuc ea vivente episcopus Reginus. Cumque laboraret in extremis, idem episcopus Reginus corpus Dominicum ei tradidit, mittens in ejus manibus crucem Christi; quam dum bajularet, et in ea crebra figeret oscula: Oro, inquit, te, Christe, quem semper colui, semper amavi, ut sordium mearum digneris mundare piacula. Post hæc sanctum accipiens sacramentum, corpus Christi scilicet reverendissimum, ait: Tu spes mea unica et singulare refugium, quæso me salvam digneris suscipere, et hæc dicens migravit ad Dominum, anno humanatæ Divinitatis 1115, vigesima quarta die Julii, ætatis autem suæ anno 69, qui fuit annus imperii Henrici V octavius, in sede apostolica præside Paschali hujus nominis II, Philippo hujus nominis I regnante Francorum rege.

CAPUT XVIII.

De ejus sepulturæ opinione.

De sepultura hujus comitissæ Mathildis nulla expresse historia continet, quam invenerim. Videtur tamen manifeste quod apud Canossam tumulata non sit. Compiler enim supradictæ Historiæ, a quo hæc sumpta sunt, in carmine quo ejus mortem deplorat, orat S. Apollonium Canusini oppidi patronum, quod, licet injustum sit ut ipsa comitissa suum in ejus ecclesia sepulcrum habere respuerit,

A ubi et progenitores ejus quiescunt, quia tamen semper eum devote coluit, ante pium regem pro ea veniam deprecetur; non tamen scribit in quo loco fuerit tumulata. Verum tamen mausoleum ostenditur in monasterio S. Benedicti de Padolrone Mantuanæ diœcesis, a quodam Tedaldo Bonifacii patre genitoris comitissæ juxta Padum fundato, quod a Mantua decem milliariis distat, in quo dicitur et creditur tumulata. Est enim grandis arca lapidea, ex candidissimo ac limpidissimo alabastro, quæ ob ejus memoriam in magna reverentia servatur. Ipsum quidem cœnobium ab avo ejus constructum amplissimis dotavit possessionibus, et aureis argenteisque vasis et palliis ac etiam paramentis pretiosissimis ditavit pariterque decoravit. Ibi etiam libellus habetur in thesauris reconditus, argento redimitus et auro, in quo hæc Historia metricè est descripta. Hæc etiam comitissa, ut scribitur in Chronicis, cum amplissimis abundaret possessionibus, et filio hæredem careret, totum patrimonium suum super altare sancti Petri obtulit, et Dei ecclesiam sanctumque Petrum sibi fecit hæredem. Quod patrimonium hodie dicitur patrimonium S. Petri, quod est a Radicafano usque Cezanum (959).

Explicit Historia memorandæ comitissæ Mathildis.

Anno Dom. 1445, die 9 mensis Augusti, qui est vigilia S. Laurentii post vesperas, translatum olim corpus magnæ et nobilissimæ comitissæ Mathildis, imperialis generis, quæ fuit præcipua et singularis dotatrix hujus monasterii S. Benedicti de Padolrone, post patrem suum Bonifacium marchionem, et post avum suum Thedaldum marchionem et fundatorem hujus monasterii, quod prius steterat super octo columnas in ingressu ecclesiæ inter primam et columnam secundam, a sinistris ipsius ecclesiæ, quoniam jam pro magna (mole) ipsæ columnæ octo fractæ erant: et collocatum fuit ulterius in sinistris juxta parietem ecclesiæ ex latere tumbæ S. Simeonis; aperto prius tumulo ad certificationem veritatis coram reverendo domino Guidone de Gonzaga reædificatore ipsius monasterii, et domino Eusebio abbate ipsius monasterii, ac conventu ejusdem monasterii et multis aliis; et comperto eodem corpore integro, unico, ac femineo, et coram eis clauso: et est juxta altare S. Justinæ.

DE AUCTORE SEQUENTIUM OPUSCULORUM.

(GRETSERUS, Opp. tom VI, pag. 25.)

Manuscriptus codex cathedralis ecclesiæ Ratisbonensis auctorem vocat *Bernalaum*. Suspicio illum esse de quo hæc Trithemius in lib. De illustribus viris Germaniæ, et in catalogo scriptorum ecclesiasticorum: *Bernoldus presbyter Ecclesiæ Constantiensis in Suevia, natione Teutonicus, vir devotus, et in Scripturis SS. studiosus, et eruditus, atque in disciplina sæcularium litterarum sufficienter instructus, ingenio clarus, et compius eloquio, reliquit studii sui nonnulla opuscula, quæ tamen ad notitiam nostræ lectionis minime venerunt, etc. Claruit temporibus Henrici IV, 1060. Hæc Trithemius.*

(959) Ceperanum.